

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ТИПОЛОГІЗАЦІЇ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ

©2020 ШАБЕЛЬНИК Т. В., МАРЕНА Т. В., ШАБЕЛЬНИК М. М.

УДК 339.7
JEL: C51; C63; F37; G15

Шабельник Т. В., Марена Т. В., Шабельник М. М. Сучасні підходи до типологізації світових фінансових криз

Метою роботи є розвиток теоретичних основ дослідження причин і наслідків світових фінансових криз, а також систематизація типології світових фінансових криз для визначення дієвих та ефективних заходів впливу на їх перебіг і зниження втрат від їх наслідків. Учені-економісти різних наукових шкіл дають неоднакові пояснення, визначення та обґрунтування сутності та причин розвитку світових фінансових криз. У всіх випадках світові фінансові кризи охоплюють фінансові ринки, грошовий обіг і кредит, міжнародні фінанси; проявляються через стрімке зростання процентів, боргів, скорочення кредитів, масштабне падіння курсу цінних паперів, масові збитки на ринку деривативів, неконтрольоване зниження курсів валют тощо. Запровадження дієвих та ефективних заходів щодо раннього попередження світових фінансових криз може значно впливати на їх перебіг і знизити втрати від їхніх дій і наслідків. Запропоновано типологію світових фінансових криз, яка враховує зв'язки їх причин і наслідків за ознаками: охоплення грошово-фінансової системи, рівень міжнародних економічних відносин і збурювальні фактори. Останні викликають світові фінансові кризи за рахунок реалізації причинно-наслідкових економічних механізмів. У результаті виникають суперечності між економічними потребами та грошово-фінансовою системою.

Ключові слова: світові фінансові кризи, типологія світових фінансових криз, грошово-фінансова система, міжнародні економічні відносини, збурювальні фактори.

DOI:

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 21.

Шабельник Тетяна Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри математичних методів та системного аналізу, Маріупольський державний університет (просп. Будівельників, 129а, Маріуполь, 87500, Україна)

E-mail: Tanya.shabelnik17@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9798-391X>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/B-8542-2019>

SPIN: <http://elibrary.ru/3974-4751>

Марена Тетяна Василівна – кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи Маріупольського державного університету (просп. Будівельників, 129а, Маріуполь, 87500, Україна)

E-mail: t.marena@mdu.in.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7970-4005>

Шабельник Микола Миколайович – студент, Маріупольський державний університет (просп. Будівельників, 129а, Маріуполь, 87500, Україна)

E-mail: shabelnik003@gmail.com

UDC 339.7
JEL: C51; C63; F37; G15

Shabelnyk T. V., Marena T. V., Shabelnyk M. M. Modern Approaches to Typologizing the Global Financial Crises

The publication is aimed at developing theoretical bases for research of the causes and consequences of global financial crises, as well as systematizing the typology of global financial crises to determine effective and efficient measures to influence their course and reduce losses from their consequences. Scientists-economists of different scientific schools provide unequal explanations, definitions and substantiations of the essence and causes of the development of global financial crises. In all cases, global financial crises cover financial markets, money turnover and credit, international finance; they manifest themselves through the rapid growth of interests, debts, reduction of loans, large-scale downfall in the securities exchange rate, massive losses in the market of derivatives, uncontrolled decline in exchange rates, etc. The introduction of effective and efficient measures to prevent global financial crises in early stages of their development can significantly affect their course and reduce losses from their actions and consequences. A typology of global financial crises is proposed, which takes into account the connections of their causes and consequences on the following grounds: the coverage of the monetary and financial system, the level of international economic relations, and perturbing factors. The latter cause global financial crises by implementing the cause-and-effect economic mechanisms. This results in the occurrence of contradictions between economic needs and a monetary and financial system.

Keywords: global financial crises, typology of global financial crises, monetary and financial system, international economic relations, perturbing factors.

Fig.: 1. Tabl.: 1. Bibl.: 21.

Shabelnyk Tetiana V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Mathematical Methods and Systems Analysis, Mariupol State University (129a Budevnykiv Ave., Mariupol, 87500, Ukraine)

E-mail: Tanya.shabelnik17@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9798-391X>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/B-8542-2019>

SPIN: <http://elibrary.ru/3974-4751>

Marena Tatyana V. – PhD (Economics), Associate Professor, Pro-rector for Scientific and Pedagogical Work of the Mariupol State University (129a Budivelnkyiv Ave., Mariupol, 87500, Ukraine)

E-mail: t.marena@mdu.in.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7970-4005>

Shabelnyk Mykola M. – Student, Mariupol State University (129a Budivelnkyiv Ave., Mariupol, 87500, Ukraine)

E-mail: shabelnik003@gmail.com

Сучасні фінансові кризи мають великий вплив на світове господарство, зі змінами закономірностей розвитку якого відбуваються і зміни параметрів цих криз. На ранніх етапах розвитку фінансові кризи не були масштабними, носили локальний характер з причин низького рівня економічних зв'язків між країнами.

З'ясування сутності, основних причин, тенденцій і закономірностей світових фінансових криз дає змогу провести паралель між економічною розвиненістю країни та масштабом кризи. Подальший розвиток міжнародних економічних відносин та інтеграції зумовлює розповсюдження фінансових криз за межі кордонів національних економік і набуття ними ознак світових.

На сучасному етапі розвитку наукової думки наявний значний обсяг науково-практичних робіт стосовно трактування світових фінансових криз як негативного соціально-економічного явища залежно від напрямку досліджень та характеру кризових явищ, серед них дослідження: А. Бенерджи, М. Бордо, О. Барановського, П. Буряка, С. Вайна, В. Гейця, Ш. Геффермана, В. Грищенко, К. Кіндлебергера, І. Ларіонова, І. Лютого, О. Мозгового, Д. Сакса, А. Шварца, М. Фрідмана та інших.

Проте слід зазначити, що представники різних наукових шкіл мають розбіжності у визначенні суті та причин настання фінансових криз, що свідчить про необхідність подальших досліджень причин і систематизації типології світових фінансових криз.

Метою роботи є розвиток теоретичних основ дослідження причин і наслідків світових фінансових криз, а також систематизація типо-

логії світових фінансових криз для визначення дієвих та ефективних заходів впливу на їх перебіг і зниження втрат від їх наслідків.

Погляди вчених-економістів до розуміння фінансових криз є різними внаслідок того, що світові фінансові кризи є багатофакторними та корелюються з іншими видами криз. Світові фінансові кризи, які відомі з ХХ ст., наведено в *табл. 1*.

Першою світовою фінансовою кризою ХХ ст. вважають кризу 1907 р., яка незабаром набула ознак економічної та за часів «золотого стандарту» мала найбільш руйнівні наслідки: кризою уражено 9 країн. Банк Великої Британії у 1906 р. підняв облікову ставку з 3,5% до 6%, що і спровокувало цю кризу. У результаті із США відбувся відтік капіталу, потім криза розповсюдилася на Францію, Італію та інші країни.

Наступна світова фінансова криза мала місце у 1914 р. як наслідок потужного розпродажу паперів іноземних емітентів урядами Великої Британії, Німеччини, США та Франції для фінансування військової діяльності першої світової війни [13]. Особливістю цієї кризи є те, що вона почалася відразу в декількох країнах після ліквідації іноземних активів сторонами, що воюють.

У 1920–1922 рр. відбулися банківські та валютні кризи у Великій Британії, Нідерландах, Данії, Італії, Норвегії та США як результат післявоєнної дефляції та спаду виробництва. Ця криза незабаром перейшла в економічну.

1929–1933 рр. у наукових джерелах називаються часом Великої депресії. Заводи, банки, фірми збанкрутіли, безробіття досягло величезних масштабів. Промислове виробництво скоротилось у США на 46%, у Великій Британії – на 24%, у Німеччині – на 41%, у Франції – на 32% [13]. Для стримування негативних наслідків кризи у США було проведено реформи – на два тижні було закрито всі банки країни, 40% слабких банків ліквідовано, а золото було вилучено з обігу [13].

Роботу виконано в межах комплексної теми кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Маріупольського державного університету «Теоретико-методологічне забезпечення та розробка інструментарію модернізаційної моделі регіонального розвитку в нових територіально-просторових умовах» (номер держреєстрації 0118U0000551).

Основні характеристики світових фінансових криз ХХ–ХХІ століть

Період	Країна, у якій зародилася криза	Основні причини	Набуття ознак світової економічної кризи
1907 р.	Велика Британія	Підняття облікової ставки центральним банком Великобританії	Так
1914 р.	Велика Британія, Німеччина, Франція, США	Розпродаж паперів іноземних емітентів для фінансування воєнних дій	Ні
1920–1922 рр.	Велика Британія, Нідерланди, Данія, Італія, Норвегія, США	Післявоєнна дефляція та спад виробництва	Так
1929–1933 рр. (Велика депресія)	США	Велика монополізація економіки провідних країн світу	Так
1987 р.	США	Відтік інвестицій унаслідок зниження капіталізації декількох великих компаній	Ні
1997–1998 рр. (Азійська криза)	Південно-Східна Азія	Перевищення частки короткострокового боргу золотовалютних резервів. Порушення бюджетної дисципліни урядами	Так
2007–2009 рр.	США	Трансформація американської валюти в міжнародну без певних зобов'язань, життя в борг без всяких гарантій економіки США	Ні

Джерело: складено на основі [13; 15; 17].

Наступна світова фінансова криза також розпочалася у США. 19 жовтня 1987 р. (у «чорний понеділок») відбулося падіння індексу Dow Jones Industrial на 22,6%. Потім зазнали обвалу фондові ринки Австралії, Канади та Гонконгу.

У 1997–1998 рр. відбулася криза у країнах Південно-Східної Азії, яка поширилася згодом на Латинську Америку. Факторами, що спричинили цю кризу, є негативні очікування інвесторів та їх вихід з цих ринків, що, своєю чергою, призвело до падіння курсів валют і цінних паперів. Криза розвинулась і розповсюдилась на інші країни. Обсяг ВВП у 1998 р. знизився у Гонконгу на 6%, в Індонезії – на 13,1%, у Південній Кореї – на 6,9%, Малайзії на 7,4%, Таїланді – на 10,5% [13]. Слід відмітити, що уряди цих країн швидко відреагували на кризу і почали перетворення у фінансовому та економічному секторах.

Криза 2007–2009 рр. народилася у фінансовій системі США та набула швидкого розповсюдження як результат значної глобалізації цьо-

го сектора. Для запобігання дії кризових явищ уряди декількох країн (США, Велика Британія, Німеччина, Росія, країни Бенілюксу) ухвалили рішення щодо державної підтримки деяких фінансових установ [8]. Відбувалося потужне державне втручання для збереження ефективності діяльності комерційних банків через надання «податкових канікул», зниження норм резервних вимог інвестиційних банків, збільшення державних гарантій для банківських депозитів. Вдалося стримати масові атаки вкладників за винятком Іспанії та України [8].

Серед найбільш вагомих причин настання світової фінансової кризи 2007–2009 рр. аналітики називають трансформацію американської валюти в міжнародну без певних зобов'язань, життя в борг без усяких гарантій економіки США та її нездатність розрахуватися з банками. У 2009 р. спостерігається економічне поживлення у країнах ЄС, але вже у 2010 р. ви-

никли фінансові кризи у Греції, Ірландії, Іспанії та Португалії, які мали вже боргові витоки.

Отже, ретроспективний аналіз розвитку фінансових криз дозволяє ідентифікувати причини кризових явищ на світовому фінансовому ринку та розробити дієві механізми раннього реагування на перші передвісники фінансових потрясінь. Представники різних наукових шкіл дають свої пояснення, визначення та обґрунтування причин фінансових криз (див. табл. 1).

Так, на думку сучасних монетаристів, зокрема А. Шварца (*A. I. Schwartz*), світові фінансові кризи виникають у результаті порушення функціонування банківської системи. Фінансова криза розглядається як криза банківської системи, основними ознаками якої виступають: наочна банківська паніка, падіння довіри економічних суб'єктів до банків, масштабне неповернення депозитів. Для подолання та зменшення наслідків фінансової кризи А. Шварц рекомендує центральним банкам здійснювати підтримку платоспроможних банків інструментами ліквідності для зупинки знецінення їх активів [20]. К. Кіндлебергер і Р. Алібер (*C. P. Kindleberger; R. Z. Aliber*) пов'язують виникнення фінансових криз із діловими циклами та економічними кризами, що виникають у результаті дії зовнішніх чинників (війни, поява нових технологій і товарів, зміна політики держави) [21]. На думку Г. Мінські (*H. P. Minsky*), «фінансова криза» та «валютна криза» є синонімами, різниця лише в тому, що термін «валютна криза» означає початковий етап фінансової кризи, який потім переходить у стадію різкого падіння цін на активи, порушення діяльності валютних ринків, масового банкрутства фінансового та нефінансового секторів [19]. М. І. Туган-Барановський також пов'язує виникнення фінансових криз з економічними кризами [16]. На думку А. А. Чухно, причинами фінансової кризи виступають дисбаланс між новими умовами економічного розвитку та існуючим механізмом регулювання співвідношення виробництва та грошово-фінансовою системою [17].

О. І. Барановський стверджував, що фінансова криза передбачає виникнення якісних і структурних змін в економічній системі, які чинять порушення в розвитку або руйнування національної фінансової системи та світових ринків [1]. На думку Дж. Сакса, при великих темпах

відтоку капіталу відбувається паніка на фінансових ринках, стрімко зростають процентні ставки, падають курси національних валют і банкрутують банки [5].

П. Кругман (*P. Krugman*) запропонував теорію фінансових криз, яка згодом отримала назву «криза першого покоління», згідно з якою основною причиною фінансової кризи є відсутність рівноваги платіжного балансу країни [18]. Своєю чергою, Р. Флуд і Н. Маріон запропонували теорію фінансових криз другого покоління, згідно з якою на швидкість поширення кризових ситуацій чинять вплив структурні та політичні фактори [18]. А. О. Мельник виділяє як основні причини фінансових криз невідповідність макроекономічного розвитку держав та відхилення макроекономічних показників від їх нормативів [12]. Зокрема, це співвідношення грошової маси агрегату М2 до величини валютних резервів, зміна реального валютного курсу, обсяги заборгованості державного сектора та обсяги кредитування.

Подальші дослідження фінансових криз велися в напрямку стабільності фінансового ринку та потоків капіталу. Так, В. Гриценко зробив дослідження першої глобальної фінансової кризи та порівняв антикризові заходи відповідно до американського та європейського досвіду [4]. О. Кузнецов особливу увагу в дослідженнях приділив історичним паралелям між причинами біржових криз ранніх етапів становлення капіталізму у США та іпотечної і біржової кризи [7]. На його думку, на розвиток світової фінансової кризи 2007–2009 рр. вплинула «інформаційна асиметрія» [7]. І. Лютим та О. Юрчуком здійснено аналіз розвитку глобального ринку фінансових послуг при кризових умовах та прояви кризи в Україні, а також досліджено антикризові заходи у світі [9].

Таким чином, існують різні точки зору щодо ідентифікації фінансових криз. Одні вчені називають кризою певні форми її прояву в будь-якій сфері грошово-фінансової системи. Інші вчені-економісти вважають фінансовою кризою ситуацію, коли зростає державний борг, виникає паніка на фондових ринках, падає вартість національної валюти та має місце гіперінфляція.

Світову фінансову кризу спроможні викликати різні чинники, які мають індивідуальні ознаки та складно прогнозуються. Серед основних вчені-економісти виділяють:

- ✦ порушення банківської системи;
- ✦ зовнішні фактори (стихійні лиха, війни); нові технології;
- ✦ стрімкі слабо прогнозовані зміни економічної політики країн;
- ✦ зрушення пропорцій між фінансовою системою та системою виробництва;
- ✦ глобалізаційні процеси.

У всіх випадках негативними наслідками фінансових криз є зниження цін на акції та нерухомість, падіння експорту, обсягів кредитування та ВВП, спекулятивний бум, за яким слідують депресійні явища.

Отже, світова фінансова криза охоплює фінансові ринки, грошовий обіг і кредит, міжнародні фінанси та проявляється через стрімке зростання процентів, боргів, скорочення кредитів, масштабне падіння курсу цінних паперів, масові збитки на ринку деривативів, неконтрольоване падіння курсів національних валют.

Різноманітні пояснення дослідниками причин виникнення світових фінансових криз та розбіжності в їх трактуванні свідчать про необхідність їх групування за відповідними ознаками з метою наукової систематизації. На рис. 1 наведено схему класифікаційних ознак світових фінансових криз.

Світові фінансові кризи за ознакою «рівень міжнародних економічних відносин» поділяються на міжнародні та наднаціональні [13; 15]. За ознакою «охоплення грошово-фінансової системи» фінансові кризи поділяються на: загальні, кризи банківської системи, кредитні, фондові, бюджетні, боргові та валютні [1–3; 6; 8–14].

Ідентифікація світових фінансових криз також передбачає врахування збурювальних факторів та їх наслідків. Серед збурювальних факторів основними є: грошово-фінансові, політичні, економічні, технологічні та глобалізаційні. Збурювальні фактори світових фінансових криз пов'язані з різними сферами міжнародних відносин і мають досягати певної сили.

До грошово-фінансових факторів збурення належать: нестабільність банківської системи, зростання частки сумнівних кредитів, гіперінфляція, завищення валютних курсів, зростання державного дефіциту та боргу, великий рівень дефіциту платіжного балансу, доларизація економіки, зростання кількості деривативів на фондових ринках. Основними наслідками цієї групи факторів є: зменшення експорту, падіння цін на нерухомість та акції, різке падіння обсягів кредитування, падіння ВВП, спекулятивний бум [4].

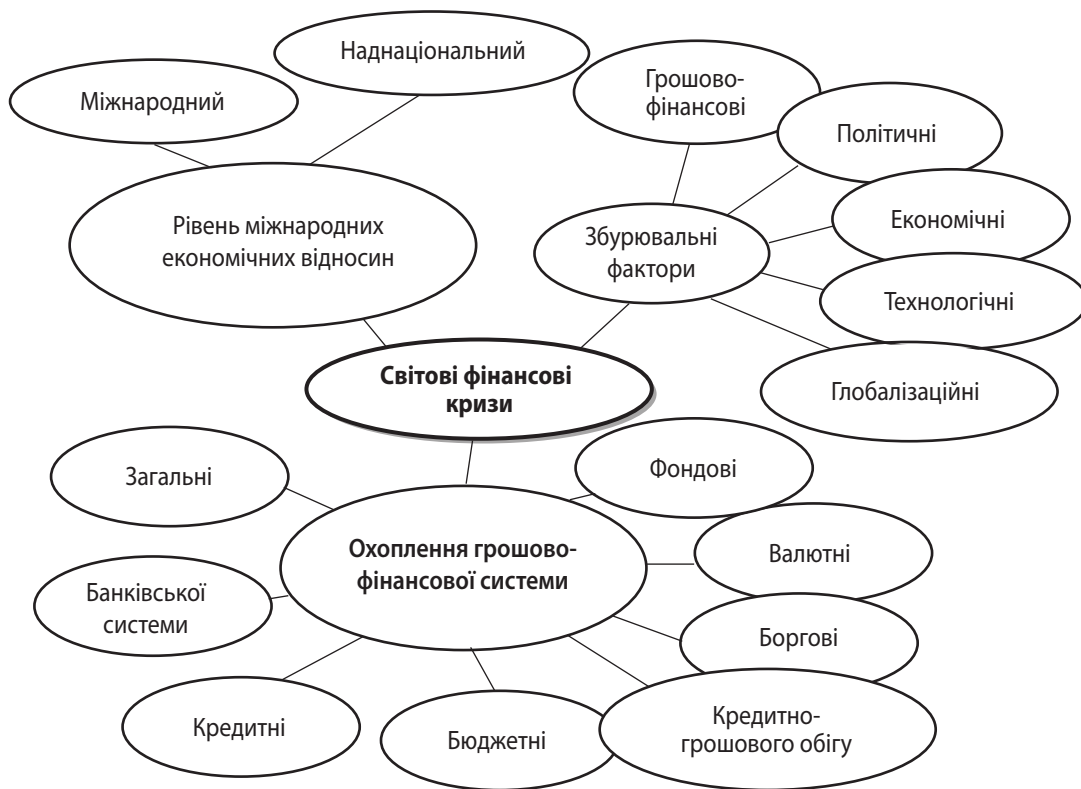

Рис. 1. Типологізація фінансових криз за класифікаційними ознаками

Прикладом політичних факторів є глобалізаційні політичні процеси, корупційні процеси, політичні помилки в політиці уряду, зміни нормативних актів тощо. До економічних факторів належать: стрімке зростання попиту на нерухомість і нераціональні очікування бізнесу, що викликає міжгалузевий перелив капіталу та розширення банківських високоризикованих операцій.

Технологічні фактори – це дія інноваційних технологій, продуктів та інноваційних методів управління. У результаті дії цієї групи факторів зростає прибутковість у певних галузях виробництва, що, своєю чергою, спричиняє міжгалузевий перелив капіталу, потім виникає спекулятивний бум, і мають місце нові ризики. На зміну буму приходять паніка та потрясіння світового фінансового ринку. При спекулятивному бумі поширюється спекулятивне фінансування (зобов'язання є більшими за надходження коштів), домогосподарства та бізнес збільшують позики та не можуть їх повернути. Продукти й активи фірм починають швидко розпродаватися, виникає ринкове пожвавлення. Внаслідок великої пропозиції активів ціни на них падають.

Прикладом глобалізаційних факторів є різкі коливання руху міжнародного капіталу, дії транснаціональних корпорацій (ТНК) щодо контролю цього руху та руху прямих іноземних інвестицій. ТНК контролюють певні галузі та диктують умови цілим державам, особливо малим, здатні формувати попит і ухилятися від економічного та політичного контролю.

ВИСНОВКИ

Представники різних наукових шкіл дають неоднакові пояснення, визначення та обґрунтування сутності та причин розвитку світових фінансових криз. Але в усіх випадках світові фінансові кризи охоплюють фінансові ринки, грошовий обіг і кредит, міжнародні фінанси; проявляються через стрімке зростання процентів, боргів, скорочення кредитів, масштабне падіння курсу цінних паперів, масові збитки на ринку деривативів, неконтрольоване зниження курсів валют тощо.

Запропоновано типологію світових фінансових криз для визначення дієвих та ефективних заходів щодо їх раннього попередження, впливу на їх перебіг і зниження втрат від їхніх дій і наслідків. Ця типологія враховує зв'язки причин і наслідків за ознаками:

- ✦ охоплення грошово-фінансової системи;

- ✦ рівень міжнародних економічних відносин;
- ✦ збурювальні фактори.

Збурювальні фактори викликають світові фінансові кризи за рахунок реалізації причинно-наслідкових економічних механізмів. У результаті виникають суперечності між економічними потребами та грошово-фінансовою системою. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз. *Фінанси України*. 2009. № 6. С. 3–13.
2. Береславська О. І. Сучасні банківські кризи: причини та ймовірність повторення. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2013. № 3. С. 78–84.
3. Богдан Т. Глобальні ризики боргового «нависання» у розвинутих країнах і засоби їх мінімізації. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 6. С. 39–46.
4. Гриценко В. Світова фінансова криза: діагностика та нові підходи до виживання на фінансовому ринку. *Вісник Національного банку України*. 2011. № 2. С. 20–26.
5. Сакс Дж. Д. Діагностика кризи. Компаньон. 2000. № 4.
6. Кончин В. І., Максименко М. В. Причини та прояви боргової кризи в ЄС і суперницькі підходи антикризової політики. *Вісник [Київського інституту бізнесу та технологій]*. 2012. № 2. С. 19–30. URL: <https://kibit.edu.ua/upload/catalog/241/default.pdf>
7. Кузнецов О. Генеза фінансових криз. *Вісник Національного банку України*. 2010. № 11. С. 30–33.
8. Лазня А. Фінансова криза: причини виникнення та вплив на світову економіку. *Світ фінансів*. 2012. № 2. С. 54–62. URL: <http://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/view/626/634>
9. Лютий І., Юрчук О. Фінансово-економічна криза 2008–2010 рр.: деякі чинники та уроки. *Вісник Національного банку України*. 2011. № 1. С. 10–16.
10. Маринич Т. О. Компаративний аналіз індикаторів фінансової стабільності України. *Механізм регулювання економіки*. 2010. № 3. Т. 1. С. 218–226. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/3582/1/5_2.pdf;jsessionid=172ED913344718283C4A5BA6DAB1A635
11. Метеленко Н. Г., Хацер М. В. Криза національної банківської системи: причини, тенденції та шляхи подолання. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2016. № 4–5. С. 69–73.
12. Мельник А. О. Теоретичні підходи висвітлення фінансових криз. *Наука й економіка*. 2009. № 4. С. 106–110.
13. Педь І. В., Лисенков Ю. М., Ящук С. П. Світові фінансово-банківські кризи: особливості та

- причини виникнення. *Ефективна економіка*. 2012. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1248>
14. Пластун О. Л., Макаренко І. О. Роль індикаторів фондового ринку у прогнозуванні економічних криз. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2018. № 3. С. 70–77. URL: <https://economics.opu.ua/ejoru/2018/No3/70.pdf> DOI: 10.5281/zenodo.2354567
 15. Тивончук І. О., Стецюк П. І., Тивончук О. І. Фінансові кризи: аналіз причин та механізмів їх прояву. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 698 : Проблеми економіки та управління. С. 112–118. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/xmloi/bitstream/handle/ntb/10914/16.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 16. Туган-Барановский М. И. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов. М. : Наука-РОС-СПЕН, 1997. С. 277–330.
 17. Чухно А. А. Сучасні фінансово-економічні кризи: природа, шляхи і методи подолання. *Економіка України*. 2010. № 1. С. 4–18; № 2. С. 4–13.
 18. Krugman P. A Model of Balace-of-Payments Crises. *Journal of Money, Credit and Banking*. 1979. Vol. 11. No. 3. P. 311–325. DOI: 10.2307/1991793
 19. Minsky H. P. The Financial Instability Hypothesis. Capitalist Processes and the Behavior of the Economy // In: Kindleberger C. P., Laffargue J.-P. (Eds.): *Financial Crises. Theory, History, and Policy*. Cambridge University Press, 1982. P. 13–39.
 20. Schwartz A. I. Real and Pseud – Financial Crises. 2008. 124 p.
 21. Kindleberger C. P., Aliber R. Z. *Manias, Panics and Crashes. A History of Financial Crises*. 6th ed. New York : Palgrave Macmillan, 2011. 356 p.
- REFERENCES**
- Baranovskyi, O. I. "Sutnist i riznovydy finansovykh kryz" [The Essence and Types of Financial Crises]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2009): 3-13.
- Bereslavskya, O. I. "Suchasni bankivski kryzy: prychny ta imovirnist povtorennia" [Modern Banking Crises: Causes and Probability of Recurrence]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy (ekonomika, pravo)*, no. 3 (2013): 78-84.
- Bohdan, T. "Hlobalni ryzyky borhovoho «navysannia» u rozvynutykh krainakh i zasoby yikh minimizatsii" [Global Risks of a Debt Overhang in Developed Countries and Ways of Their Minimization]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 6 (2014): 39-46.
- Chukhno, A. A. "Suchasni finansovo-ekonomichni kryzy: pryroda, shliakhy i metody podolannia" [Modern Financial and Economic Crises: Nature, Ways and Methods of Overcoming]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1 (2010): 4-18; no. 2 (2010): 4-13.
- Hrytsenko, V. "Svitova finansova kryza: diahnostryka ta novi pidkhody do vyzhyvannia na finansovomu rynku" [The Global Financial Crisis: Diagnostics and New Approaches to Survival in the Financial Market]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 2 (2011): 20-26.
- Kindleberger, C. P., and Aliber, R. Z. *Manias, Panics and Crashes. A History of Financial Crises*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Konchyn, V. I., and Maksymenko, M. V. "Prychny ta proiavy borhovoi kryzy v YeS i supernytski pidkhody antykryzovoi polityky" [Causes and Manifestations of the Debt Crisis in the EU and Rival Approaches to Anti-crisis Policy]. *Visnyk [Kyivskoho instytutu biznesu ta tekhnolohii]*. 2012. <https://kibit.edu.ua/upload/catalog/241/default.pdf>
- Krugman, P. "A Model of Balace-of-Payments Crises". *Journal of Money, Credit and Banking*, vol. 11, no. 3 (1979): 311-325. DOI: 10.2307/1991793
- Kuznetsov, O. "Henezha finansovykh kryz" [The Genesis of Financial Crises]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 11 (2010): 30-33.
- Laznia, A. "Finansova kryza: prychny vynyknennia ta vplyv na svitovu ekonomiku" [The Financial Crisis: Causes and Impact on the World Economy]. *Svit finansiv*. 2012. <http://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/view/626/634>
- Liutyi, I., and Yurchuk, O. "Finansovo-ekonomichna kryza 2008-2010 rr.: deiaki chynnyky ta uroky" [Financial and Economic Crisis of 2008-2010: Some Factors and Lessons]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 1 (2011): 10-16.
- Marynych, T. O. "Komparatyvnyi analiz indyikatoriv finansovoi stabilnosti Ukrainy" [Comparative Analysis of the Financial Stability Indicators of Ukraine]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*. 2010. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/3582/1/5_2.pdf;jsessionid=172ED913344718283C4A5BA6DAB1A635
- Melnyk, A. O. "Teoretychni pidkhody vysvitlennia finansovykh kryz" [Theoretical Approaches to Covering Financial Crises]. *Nauka i ekonomika*, no. 4 (2009): 106-110.
- Metelenko, N. H., and Khatser, M. V. "Kryza natsionalnoi bankivskoi systemy: prychny, tendentsii ta shliakhy podolannia" [National Banking System Crisis: Reasons, Tendencies and Ways to Solve]. *Derzhava ta rehiony. Seriya "Ekonomika ta pidpriemnytstvo"*, no. 4-5 (2016): 69-73.
- Minsky, H. P. "The Financial Instability Hypothesis. Capitalist Processes and the Behavior of the Economy". In *Financial Crises. Theory, History, and Policy*, 13-39. Cambridge University Press, 1982.
- Ped, I. V., Lysenkov, Yu. M., and Yashchuk, S. P. "Svitovi finansovo-bankivski kryzy: osoblyvosti ta prychny vynyknennia" [The World Financial and Banking Crises: Features and Causes]. *Efektivna ekonomika*. 2012. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1248>

Plastun, O. L., and Makarenko, I. O. "Rol indykatoriv fondovoho rynku u prohnozuvanni ekonomichnykh kryz" [Stock Market Indicators' Role in Forecasting of Economic Crisis]. *Ekonomichnyi zhurnal Odeskoho politekhnichnoho universytetu*. 2018. <https://economics.opu.ua/ejopu/2018/No3/70.pdf>
DOI: 10.5281/zenodo.2354567

Saks, Dzh. D. "Diagnostika krizisa" [Diagnostics of the Crisis]. *Kompanion*, no. 4 (2000).

Sshwartz, A. I. *Real and Pseudo – Financial Crises*. 2008.

Tugan-Baranovskiy, M. I. *Periodicheskiye promyshlennyye krizisy. Istoriya angliyskikh krizisov. Obshchaya*

teoriya krizisov [Periodic Industrial Crises. History of English Crises. General Theory of Crises]. Moscow: Nauka-ROSSPEN, 1997.

Tyvonchuk, I. O., Stetsiuk, P. I., and Tyvonchuk, O. I. "Fiansovi kryzy: analiz prychyn ta mekhanizmiv yikh proiavu" [Financial Crises: Analysis of the Causes and Mechanisms of Their Manifestation]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. 2011. <http://ena.lp.edu.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/ntb/10914/16.pdf?sequence=1&isAllowed=y>